

ARAPSKO – IZRAELSKI SUKOB

MARTINA ARDALIĆ I SLAVEN KLIČEK

Arapsko-izraelski sukob odvija se prethodnih stotinjak godina, obilježen je složenim geopolitičkim i demografskim procesima, dugotrajnim i učestalim sukobima te neuspješnim mirovnim pregovorima. Srž sukoba jest u izraelskom i palestinskom svojatanju istog dijela Bliskog Istoka kojeg obje strane smatraju nacionalnim teritorijem, a nazivaju Palestinom, odnosno Izraelom. Arapsko-izraelska kriza eskalira stvaranjem izraelske države, a nastavlja se u suvremeno doba, potencirana diskutabilnim palestinskim i izraelskim političkim potezima, s dugačkim putem do pacifikacije sukobljenih strana.

UVOD

Analizom literature o sukobu nailazimo na oprečna stajališta arapskih i izraelskih autora o sukobu. Česta su stajališta autora o izraelskim namjerama kolonizacije i judaizacije Palestine te nedokazanoj kulturnoj povezanosti Palestine s Palestinom i palestinskim sklonostima nedemokraciji i ekstremizmu. Pretpostavlja se da složena političkogeografska situacija i osjetljivo pitanje nacionalnog određenja vodi pomanjkanju objektivnosti u istraživanjima, stoga se na sljedećim stranicama iznose osnovni argumenti s palestinske i izraelske perspektive. Težište rasprave su sukobi u drugoj polovici 20. stoljeća, političke implikacije koje su podra-

zumijevale i izazvane posljedice u suvremenim odnosima regije.

OSNOVNA OBILJEŽJA PROSTORA ISTRAŽIVANJA

Palestina se nalazi na istoku Sredozemlja, u središtu Bliskog Istoka. Predmet je mnogih povijesnih sporova; davno su je posjedovali faraoni te prije 3000 godina naseljavali Židovi. Radi Palestine su ratovali islamske snage i križari, ishodište je europske kolonizacije u 19. stoljeću. U suvremeno doba naseljena je Židovima i Arapima, čiji sukob je posljedica složenih povijesnih i geopolitičkih prilika (De Blij i Muller, 2006).

GEPOLITIČKI POLOŽAJ PALESTINE

U proučavanju izraelsko-arapskog sukoba važan aspekt čini geopolitički položaj. Smještaj Izraela u središnjem dijelu Mashreka i na obalama Sredozemnog mora „dijeli“ kontinuiranu arapsku zonu Sjeverne Afrike i Jugozapadne Azije. Zapadne sile su našle uporište na Bliskom Istoku radi mogućnosti usporavanja arapskog povezivanja stoga su svjetske sile i druge organizacije često bili akteri bliskoistočnih sukoba (Pavić, 1968a).

PALESTINA ILI IZRAEL?

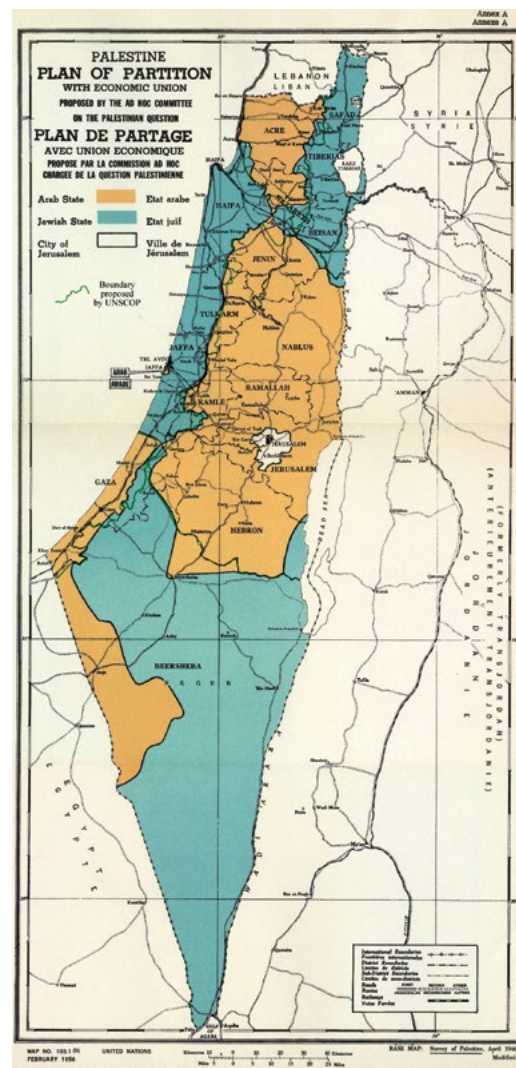
Srž izraelsko-palestinskog sukoba nalazimo u prostoru različitih naziva kojeg obje strane svojataju: *Palestina*, *Eretz-Israel*, *Terra Santa* ili *Sveta Zemlja*. Duže razdoblje Palestina nije imala definirane političke granice već je razmatrana kao povijesni konstrukt, pod snažnim utjecajima vanjskih sila. Biger (2008) navodi deset glavnih aktera u stvaranju modernog Izraela: Osmansko carstvo, Velika Britanija, Francuska, Židovi, (Trans)Jordan, Sirija, Liga naroda i UN, Egipat, Palestinci i SAD, naglašavajući time kompleksnost prostornog diferenciranja područja i kontinuiranu promjenu granica Izraela/Palestine i susjednih država (sl. 1). Britanski utjecaj na području Palestine u razdoblju od 1916.-1937. smatra se ključnim zbog formiranja suvremene definicije Palestine koju je prihvatio UN te napuštanja dotadašnjih povijesnih koncepata (Biger, 2008).

GEOGRAFSKA IMAGINACIJA IZRAELA

Nastanak Izraela i masovna imigracija Židova ima zanimljivu kulturnogeografsku pozadinu stoga se mora napomenuti uloga imaginacije Palestine.

Kroz prvu polovicu 20. stoljeća stvarana je geografska imaginacija *Eretz-Israela* kao domovine korištenjem prostornih metafora, (re)produkcijom kulturnog prostora, stvaranjem

novog društva koje će „modernizirati slabo naseljenu Palestinu“ i intenziviranjem negativnih sjećanja na raseljenost, diskriminaciju i progone Židova. Time je termin „dijaspora“ u „produkciji“ prostora zamijenjen terminom „egzil“, kako bi se potaknuo povratak „domovini“. Cionisti su imali značajnu ulogu u rekonstrukciji

Sl. 1. UN-ov plan particije Palestine iz 1947., kao posljedica učestalih promjena granica Palestine

Izvor: URL 8

otkrivanju Palestine kao „Svete Zemlje“, povezujući konkretni prostor s povijesnim vrijednostima i nacionalnom svijesti Židova, „stvarajući“ nacionalne krajolike preimenovanjem naselja, rijeka i planina, pritom zanemarujući neka realna geografska obilježja Palestine (Golan, 2002).

IZRAELSKA PERSPEKTIVA

Izrael prisvaja teritorij Palestine, temeljem povijesne povezanosti s prostorom; u širem smislu s prostorom između Eufrata i Nila, kako je navedeno u Bibliji. Nastanak i teritorijalizacija Izraela odvijala se okupljanjem židovske dijasporne, širenjem granica i osiguravanjem prostora za rastuće stanovništvo donošenjem imovinsko-pravnih zakona koji rezultiraju kontroverznim iseljavanjem Arapa. Širenje granica podrazumijeva prisvajanje ključnih teritorija (Galilejsko jezero, rijeka Jordan i vrelo Dan radi iskorištavanja voda, dijelovi Golanske visoravni radi kontrole Jordana i Galileje te Zapadna obala zbog Jeruzalema) za očekivano povećanje stanovništva nakon 1948. (Pavić, 1968b). Cionistički pokret¹ inicirao je uspostavu modernog Izraela kao domovine Židova. Ideologija „prava na povratak“ poziva sve Židove na imigraciju u Izrael i nužno zahtijeva prostor dostatan za židovski narod stoga se izraelsko-palestinski sukobi 20. i 21. stoljeća argumentiraju nužnostima obrane i „vraćanja“ povijesnih teritorija (Biger, 2008).

PRISUTNOST ŽIDOVA U PALESTINI

Izraelsko pravo na teritorij koji danas Židovi zauzimaju podupire činjenica o velikom udjelu Židova u stanovništvu Jeruzalema još polovicom 19. stoljeća i povijesnoj povezanosti s Pa-

¹ Cionizam teži uspostavi židovske države u Palestini, drevnoj domovini Židova. Pokret se pojavio tijekom 19. st. u Europi, no smatra se nastavkom drevnog židovskog nacionalističkog pokreta (URL 1). Temelj je religijska povezanost Židova s *Eretz-Israelom*, no razvijao se pod utjecajem europskih političkih utjecaja. Početkom 20. stoljeća većina Židova nisu bili cionisti, no zbog genocida Drugog svjetskog rata većina ih se priklanja pokretu (URL 3).

lestinom. Razni diskursi pretpostavljaju biblijsku povezanost Židova s današnjim prostorom Izraela, no manje su poznati primjeri židovske prisutnosti u Palestini početkom tisućljeća. U 2. stoljeću u pobuni *Bar Kochba* Židovi iz tadašnje rimske provincije Judeje sudjeluju u borbi protiv Rimskog carstva te ponovo uspostavljaju središte u Jeruzalemu, no ubrzo su poraženi od cara Hadrijana. Jeruzalem ponovno postaje židovsko središte padom Bizanta nakon 614., no na kratko razdoblje zbog prodora islamske vojske. Obnavljanje židovskih zajednica ponovno počinje u 12. i 13. stoljeću porazom Križara te se nastavlja kroz srednji vijek. S druge strane, pokret za stvaranjem palestinske države nije intenziviran sve do sukoba s Izraelcima polovicom 20. st. Palestina tijekom povijesti nije bila definirani teritorij određene nacije već regija u sastavu drugih sila, stoga isključivo svojatanje Palestinaca nad teritorijem Palestine nailazi na oštre kritike Izraelaca. Argumenti negiranja izraelskog prava na Palestinu osporavaju se činjenicom postojanja izraelskog naroda i prije nastanka većine suvremenih država koje negiraju to pravo. Židovsko pravo na *Eretz Israel* podupire se pomoću tri temeljna razloga: povijesno pravo Židova nije zaboravljeno tijekom prošlih tisućljeća već je održavano kao sjećanje i vrijednost. Sigurnost židovske dijasporne postala je neodrživa te zbog rastućeg antisemitizma tijekom 20. stoljeća i prijetnje genocida utočište za Židove postalo je nužnost. Za posljednji razlog navodi se opasnost od asimilacije židovskih zajednica (Gold i Helmreich, 2013).

VIZIJE ŽIDOVSKJE DRŽAVE

Pojava modernih ideja o stvaranju države i okupljanju raseljenog židovskog naroda na području Palestine javljaju se tijekom 18. i 19. stoljeća u djelima židovskih mislioca. Montefiori, Mordecai Noah, Alkalai, Pinsker, Smolenskin, Max Nordau i Ben Yehuda prvi su židovski čelnici koji su zagovarali jedinstvenu domovi-

nu Židova. Postupno je uslijedila organizacija i institucionalizacija pokreta; u Frankfurtu je uspostavljeno Društvo za kolonizaciju Palestine, *Alliance Israelite Universelle* u Parizu, Židovska kolonizatorska asocijacija i najvažnija Svjetska cionistička organizacija (Al-Rimmawi, 2009).

UTJECAJ HOLOKAUSTA

Stvaranje države Izrael sagledava se s aspekta postratnih promjena koje su pogodile židovsku zajednicu polovicom 20. stoljeća. Holokaust – Shoah – je odnio više od 6 milijuna židovskih života i veliki broj Židova je mobiliziran. Holokaust je važan segment stvaranja modernog Izraela kao dominantan „push“ faktor u prostornoj pokretljivosti Židova i naseljavanju države. Međunarodna zajednica, pod svojevrsnim pritiskom terora Drugog svjetskog rata, prihvatila je podjelu Palestine; UN odobrava uspostavu izraelske i arapske države te vrši pritisak na Njemačku radi ekonomske reparacije i podrške izraelskim imigrantima. U prve tri godine postojanja Izraela 700 000 izbjeglica iz Europe i arapskih zemalja naselilo je novu domovinu (Kleinman, 2013). Egzodusi Židova tijekom i poslije Drugog svjetskog rata važni su argumenti u stvaranju suvremenog Izraela i naseljavanju Palestine (Al-Rimmawi, 2009).

ESKALACIJA SUKOB

Izbijanju suvremenog izraelsko-arapskog sukoba (tab. 1) doprinijela je situacija s prijelaza 19. na 20. stoljeće, ekspanzija europskih sila u Afriku i Aziju te nepovoljno stanje židovskih zajednica u Istočnoj Europi iniciralo je migracije u *Eretz-Israel*. Ispreplitanje utjecaja sve slabijeg Osmanskog carstva, Francuza, Britanaca i Rusa odrazilo se na židovsko-arapske odnose. Za provedbu vlastitih interesa na Bliskom Istoku, Velika Britanija zagovarala je uspostavu židovske države u Palestini. U isto vrijeme Židovi se politički organiziraju s istim ciljem, a Prvi cionistički kongres 1897. i Balfourova deklaracija

iz 1917. potvrđuju navedeno te počinje organizirano naseljavanje Palestine. Između 1882. i 1918. naseljeno je otprilike 800 00 ljudi u 90-ak novostvorenih naselja – takozvanih *kibbutzi* i *moshavot* – te od 1919. do 1931. do-

Tab. 1. Kronološki slijed arapsko-izraelskih sukoba

1947.	UN-ov plan particije Palestine
1948.–1949.	Invazija Egipta, Sirije, Libanona, Jordana i Iraka na Izrael
1956.	Sukob Egipta i Izraela
1967.	Šestodnevni rat; Egipat, Jordan i Sirija napadaju Izrael
1969.	Invazija Egipta s ciljem iscrpljivanja Izraela
1973.	Jomkipurski rat; invazija Egipta i Sirije
1982.	Prvi Libanonski rat; izraelska invazija južnog Libanona radi protjerivanje Palestinske oslobodilačke organizacije
1987.–1993.	Prva <i>intifada</i> ; ustanak Palestinaca protiv izraelske okupacije palestinskih teritorija
2000.–2005.	Druga <i>intifada</i> ; drugi, nasilniji ustanak Palestinaca protiv okupacije
2006.	Drugi Libanonski rat; sukob Izraela i Hezbollaha
2008.–2009.	Sukob u Gazi; sukob Izraela i Hamasa

Izvor: The Jewish Agency for Israel, Struggle & Defense: The State of Israel in Conflict, <http://www.jewishagency.org/JewishAgency/English/Jewish+Education/Compelling+Content/Eye+on+Israel/Struggle+Defense/The+State+of+Israel+in+conflict.htm#4> (08.05.2013.)

datnih 82 000 židovskih doseljenika. Jačanje židovske imigracije odvija se usporedo s jačanjem Trećeg Reicha. Od 1931. do 1939. doseljava 200 000 Židova što zaoštava postojeće arapsko-izraelske odnose. Nova naselja nastaju na sjeveru Palestine i u blizini doline Jordana s ciljem povezivanja luka Haifa i Jaffa s navedenim teritorijima (Al-Rimmawi, 2009).

SUVREMENI ARAPSKO-IZRAELSKI SUKOBI

UN-ovim planom particije iz 1947. Izraelu je pripalo 56%, a Arapima 43% Palestine. Nezadovoljni podjelom, palestinski Arapi zajedno sa susjednim arapskim državama napadaju Izrael, no ostaju poraženi, a Izrael povećava teritorij na 21 000 km² (s prethodnih 15 000 km²). Sukob je finaliziran razgraničenjem između Izraela, Egipta, Libanona, Jordana i Sirije te uspostavom „Zelene linije“, a Izraelu je, među ostalim, pripala čitava morska obala (osim Gaze), dio pustinje Negev, Galileja i dio Jeruzalema, a današnje palestinske teritorije – Gazu² i Zapadnu obalu³ – su okupirali Egipat i Transjordan (Pavić, 1968b). Proglašenjem Izraela i donošenjem „zakona na povratak“ imigrira 1,1 milijuna Židova od 1948. do 1967. Zbog brojnijeg stanovništva i prijatni iz susjednih arapskih država reteritorijalizacija Izraela se nastavlja (Al-Rimmawi, 2009).

Do novih sukoba Izraela i Egipta dolazi 1950-ih zbog blokade Akabskog zaljeva, čime su prekršeni dogovori iz 1949. godine. Izrael je

² **Pojas Gaze**, dio palestinskih teritorija s 1.6 mil. st., je definiran nakon sukoba 1948. godine. Gazu je nakon sukoba okupirao Egipat; ratom 1967. Izrael preuzima teritorij Gaze i zadržava kontrolu do 2005. godine kada vlast preuzima Hamas. Godine 2004. iniciran je povratak Židova u Izrael iz brojnih naselja (De Blij i Muller, 2006).

³ **Zapadna obala**, dio palestinskih teritorija s 2,3 milijuna stanovnika, je izdvojena UN-ovim planom iz 1947. kao palestinska država, no ubrzo aneksirana od (Trans) Jordana, a 1967. od Izraela. Danas Izrael ne svojata teritorij Zapadne obale, iako kontroverznim naseljavanjem stvara mozaik arapskih i židovskih naselja. Izraelsko stanovništvo Zapadne obale se povećalo s 5000 na 200 000 od 1977. do 2005. (De Blij i Muller, 2006).

izvršio invaziju na Sinajski poluotok i Gazu, no ubrzo se povlači pod pritiskom SAD-a i UN-a.

Tijekom 1960-ih i 1970-ih izbija više sukoba usmjerenih na uništenje teritorijalnog integriteta Izraela. Intervju talijanske novinark Oriane Fallaci (1979) s izraelskom premijerkom Goldom Meir (1969-1974) objašnjava probleme izraelsko-arapske krize sedamdesetih. Kao razlog nepostizanja mira Meir navodi izostanak demokracije u arapskim društvima regije i sklonost diktatorskim režimima; iskazana izraelska želja za pregovorima s egipatskim, sirijskim, jordanskim čelnicima odbacivana je zbog neželjenog priznavanja Izraela i isključivog traživanja izraelskih teritorija. U intervjuu s Yasserom Arafatom, jednim od ključnih vođa PLO-a i Al Fataha, tvrdnje o nemogućnosti kompromisa potvrđuju se Arafatovim stavom i zagovaranjem ekstremizma te veličanjem ideje ujedinjene arapske nacije ostvarive uništenjem Izraela. Arafat odbija mirovne dogovore i u ime Palestinaca tvrdi: „Ne želimo mir. Želimo rat, pobjedu. Mir za nas znači uništavanje Izraela, i ništa drugo“ (Fallaci, 1979, 134).

Arapski ekstremizam potvrđuje se nadolazećim sukobima. Tijekom „Šestodnevnog rata“, kao odgovor na mobilizaciju Egipćana na Sinajski poluotok, napade Sirijaca na naselja Golanke visoravni i dogovore Egipćana s Jordanom, Sirijom i Irakom s nakanama uništenja Izraela, izraelske vojne snage uzvraćaju preventivnim napadom i u šest dana zastavljaju napad. Krajem 1960-ih Egipat napada Izrael s ciljem oslabljivanja i vraćanja Sinajskog poluotoka, no neuspješno. Na blagdan *Yom Kippura*, jednog od najsvetijih židovskih blagdana, Egipćani i Sirijci lansiraju napad preko Sueskog kanala i Golanke visoravni. „Jomkipurski rat“ završava odbijanjem napadača i iniciranjem pregovora pod utjecajem SAD-a i SSSR-a (URL 5).

Imigracija je nastavljena u drugoj polovici 20. stoljeća (židovske zajednice iz Rusije) stoga je eksproprijacijom osiguran životni prostor novopridošlim stanovnicima što izaziva gerilsko ratovanje i *intifade* Palestinaca (Al-Rimmawi, 2009). Golda Meir dalje objašnjava da Izrael ne prihvaća povratak na granice koje su prethodile sukobima 1948, 1956. i 1967, niti traži novi teritorij, već osiguranje obrane i opstanka što objašnjava kritike usmjerene na izraelsku ekspanziju (Fallaci, 1979).

Sukobi su nastavljeni idućih desetljeća uvodeći nove ekstremiste i teroriste u sukob (Hamas, Hezbollah), nastavljajući napade na naselja Izraela te intervencije Izraela u susjednim državama, što vodi produblivanju krize i odgađanju mira.

PALESTINSKA PERSPEKTIVA

PODRIJETLO PALESTINACA

Smatra se kako je u 12. stoljeću prije nove ere na područje današnje države Izrael, Palestinske samouprave i Jordana stigao narod grčkog podrijetla imena Filistejci, nazivani i „narod s mora“. Stanovnici tog područja bili su od rane povijesti pod stranom vlašću: Rimskim i Bizantskim carstvom, Mamelucima, Osmanskim carstvom do završetka Prvog svjetskog rata te kasnije britanskom mandatnom upravom sve do uspostave države Izrael (Smith, 2007). Današnji naziv Palestinci se isključivo odnosi na arapsko stanovništvo s područja današnjeg Izraela, Palestinske samouprave i Jordana. Brojke kazuju kako na području Gaze i Zapadne obale živi otprilike 4,3 milijuna Palestinaca, dok se van Palestinske samouprave nalazi još oko 6,8 milijuna Palestinaca (URL 4). Ovim se dijelom želi prikazati palestinsko viđenje arapsko-izraelskog sukoba koje u posljednjih šezdeset godina onemogućava stabilizaciju regije Bliskog istoka.

DOLAZAK ŽIDOVA U PALESTINU

Pojavom cionističkog pokreta arapski je identitet preispitan zajedno s ulogom Židova u Palestini. Stanovništvo se protivilo naseljavanju i kupovini zemljišta od strane židovske zajednice te je cionizam viđen kao prijetnja od strane zapadnih imperijalista, koji su željeli očuvati svoje interese u regiji. Židovi su se počeli naseljavati u valovima od 19. stoljeća provodeći politiku prava na povratak, vjerujući kako svaki Židov ima pravo povratka u pradovinu *Eretz-Israel*. Pogrešno su shvaćali Palestinu kao nenaseljeno područje te su od nje imali čvrstu namjeru stvoriti nacionalnu židovsku domovinu. Tada su činili svega 2,7% stanovništva Palestine, dakle omjer od oko 11 000 Židova na 400 000 Arapa (Al-Rimmawi, 2009). Naseljavanje se intenziviralo s godinama, a od 1947. do 1951. došlo je oko 700 000 Židova, dok je istovremeno oko milijun Palestinaca bilo protjerano (Al-Rimmawi, 2009). Cilj je bila de-arabizacija područja, a imigracijski impuls je Židovima dao povoda za ekspanziju naseljavanja teritorija. Kolonizatorskom politikom su vojno zaposjeli većinu područja i većinu ključnih vodnih resursa natjeravši Palestince da isele sa svojih zemljišta i pretvarajući ih u manjinu.

UTJECAJ EUROPLJANA

Međunarodna zajednica je od početka podupirala cionističke aspiracije za naseljavanjem teritorija i stvaranjem židovske nacionalne domovine. Prvo, britansko davanje potpore izneseno u Balfourovoj deklaraciji navodi naklonost britanske vlade prema stvaranju nacionalne domovine Židova u Palestini te spremnost ulaganja svih napora kako bi se postigao navedeni cilj, uz istovremeno uvažavanje prava postojećih nežidovskih zajednica u Palestini te prava Židova u drugim zemljama (Smith, 2007).

Arapsku je zajednicu ova deklaracija razbješnjila jer se prema njihovima shvaćanjima Židovima dalo pravo na pretendiranje teritorija koji nije njihov, dok su sustavno politički i društveno oslabljivali Arape. Povjesničar Ali Shlaim je konstatirao da je Balfourova deklaracija bila nepoštena i proturječna jer nije jasno definirana domovina koja je obećana Židovima, niti je postojao takav slučaj kroz povijest (Vukas, 2011). Također, spominjanje „nežidovske zajednice“ u Palestini je diskriminatorno jer su Arapi činili veliku većinu stanovništva na teritoriju koji se pokušava dati Židovima na gospodarenje. Drugo, još jedan primjer britanske nepravdnosti prema Palestini se zbio 1923. kada je odvojen velik dio palestinskog teritorija, preciznije, istočna strana rijeke Jordan te je stvorena država Transjordan (današnji Jordan). Time se otvorilo pitanje identiteta Jordanaca. Kasapović (2010) postavlja pitanje - tko su Jordanci? Ne postoji niti povijest, niti kultura, niti etnička zajednica, religija ili jezik koji bi se nazvao jordanskim. Polovica današnjeg stanovništva Jordana su Palestinci, a jordanska država se stoga pokušala koristiti kao argument već ostvarene palestinske države naspram potraživanja teritorija koji je pripao današnjem Izraelu.

Iskoristivši loše arapsko vodstvo od početka, te međunarodnu podršku u stvaranju države na palestinskom teritoriju, židovska je zajednica uspjela u svojim naumima 1947. Tada je prihvaćena UN-ova Rezolucija kojom se podijelilo Palestinu na židovsku državu (56% teritorija) i arapsku državu (43% teritorija), a Jeruzalem je trebao biti internacionaliziran. Zašto je arapskoj strani to bilo sasvim neprihvatljivo? Prvo, smatraju kako pravo na palestinski teritorij polažu samo Arapi te UN nema moralno pravo davati arapsku zemlju niti Židovima niti bilo kome drugome. Drugo, židovskoj državi pripali su najvrjedniji dijelovi Palestine, a njihova zajednica je u usporedbi s arapskom

bila manjeg broja te je puno kraće živjela u Palestini. Korištenje holokausta i antisemitizma u Europi kao razloge zbog kojih su Židovi bili primorani na povratak u „pradomovinu“ i opravdanje za stvaranje Izraela su nedopustivi jer arapska strana smatra kako su to samo izgovori za Ameriku, novog židovskog saveznika u poslijeratnom periodu, za prisvajanje nafte i iskorištavanje područja za ostvarivanje političkih i ekonomskih interesa na Bliskom istoku (Kasapović, 2010). Također, suosjećanje za „narod bez zemlje“ se smatralo licemjernim jer se jedna nepravda pokušala zamijeniti drugom – oduzimanjem prava palestinskim Arapima na samoodređenje i stvaranje vlastite neovisne države.

SUVREMENI ARAPSKO-IZRAELSKI SUKOBI

Od 1947. započinje niz mučnih zbivanja za Arape na tom području. Prvo, rat nakon proglašenja neovisnosti Izraela je odnio jednu petinu arapskog teritorija koja im je pripala podjelom Palestine, kao i zapadni Jeruzalem, što je izazvalo masovni egzodus palestinskih Arapa s okupiranog područja. Još pogubniji je bio rat 1967. kada su izraelske vojne snage, pod opravdanjem da arapske zemlje planiraju napad na Izrael, izvršile invaziju na Siriju, Egipat i Jordan. U tom preemptivnom ratu prema izraelskom stajalištu, Izrael je učestverostručio zemlju okupacijom Zapadne obale, pojasa Gaze, Sinajskog poluotoka, Golanske visoravni i istočnog dijela Jeruzalema. Kakve je to izravne posljedice ostavilo na Palestince? Stotine tisuća Palestinaca su protjerane s novozaposjednutih područja: 250 000 sa Zapadne obale, 90 000 s Golanske visoravni te 70 000 iz pojasa Gaze (Kasapović, 2010). Ratni ministar Izraela Moshe Dayan je izjavio „Nadam se da odlaze svi. Kad bismo mogli pokrenuti 300 000 ljudi da odu bez prisile, bio bi to veliki blagoslov“ (Kasapović, 2010). Od 1967. počinje konfiskacija zemlje, protjerivanje Arapa i uništavanje

njihovih domova kako se ne bi mogli vratiti te naseljavanje palestinske zemlje vlastitim stanovnicima. Palestinci ne mogu uživati u osnovnim ljudskim pravima poput slobodnog izražavanja ili kretanja s jednog područja na drugo. Žive kao zatvorenici u svojim gradovima i selima te izbjegličkim kampovima.

Iako su stvorene razne organizacije koje bi trebale predstavljati Palestince (PLO, Fatah, Hamas⁴), njihova „predstavništva“ nisu uspjela postići oslobođenje palestinskog teritorija. Teško je bilo i raspravljati o palestinskom pitanju koje se zapravo samo odnosilo na pitanje arapskih izbjeglica. Zbog velikog nezadovoljstva takvom situacijom pobune nisu bile rijetke. Od 1987. traju palestinski ustanci poznatiji kao intifade zbog očajnih uvjeta u kojima žive Palestinci (službeno su završile 2005). Svi sporazumi između Izraelaca i Palestinaca propadaju jer se Izraelci nisu pridržavali dogovora prema kojem su se trebali povući s palestinskog područja (Sporazumi iz Osla 1993. i 1995), a istovremeno su nastavljali graditi svoja naselja dodatno fragmentirajući palestinski teritorij. To je izazvalo novi val pobuna, a u ime sigurnosti Izrael je podigao 700 kilometara dugačak zid koji je još dublje ulazio u palestinsko područje.

Palestinski Arapi su godinama gomilali nezadovoljstvo Arafatom kao svojim predstavnikom zbog nemogućnosti vraćanja izgubljenih teritorija. Bijes je potpirivala i činjenica kako je Palestinska samouprava kontrolirala svega 42% teritorija Zapadne obale. Izraelci su posta-

vili kontrolne točke oko navedenog područja i često intenzivirali nasilje prema Arapima koji su prelazili navedene punktove, time povećavajući neprijateljske odnose. Današnja situacija u Palestinskoj samoupravi nije nimalo ohrabrujuća, a ostvarivanje neovisnosti palestinske države čini se gotovo nemogućom. Zastali su pregovori s izraelskom stranom, a uz to i unutarpalestinski razdor stvara dodatne probleme (službena vlast Fataha u Zapadnoj obali na čelu s Abassom i Hamas na čelu s Haniyom kao protivnička politička opcija u Gazi i dalje nisu politički ujedinjeni, još od 2007). Ne vidi se mirno rješenje sukoba u bliskoj budućnosti, posebice jer su događaji proteklih nekoliko godina dodatno pogoršani konfliktima (bombardiranje Gaze 2008. i 2009. te nastavak izraelskih zračnih napada na Zapadnu obalu i Gazu).

POSLEDICE, STANJE I PERSPEKTIVE ARAPSKO-IZRAELSKOG SUKOB

PROBLEMI RAZGRANIČENJA I SEGREGACIJE STANOVNIŠTVA

Dugotrajnost sukoba između Židova i Arapa i učestale reteritorijalizacije dovele su do socioprostorne segregacije, koja je vidljiva u promjeni teritorijalnog ponašanja i interakcija društvenih skupina. Došlo je do stambene i socijalne izdvojenosti arapskih i židovskih zajednica u „miješanim“ arapsko-židovskim gradovima. Širenje izraelskih naselja u Gazi i Zapadnoj obali dodatno opterećuje situaciju radi poteškoća formalnog razgraničenja palestinskih i izraelskih teritorija. Primjer „grubog“ izdvajanja teritorija jest „Zelena linija“, administrativna granica sa Zapadnom obalom postavljena nakon sukoba 1948. i 1949. koja je dijelila naselja „po pola“; sela su odvojena od vlastitih zemljišta i radnici od radnih mjesta koja su sada u drugoj državi. Stanje je dodatno otežano gradnjom barijere uz „Zelenu liniju“ (sl. 2) (Newman, 2002).

⁴ PLO – Palestinska oslobodilačka organizacija; osnovana 1964. godine od strane palestinskih izbjeglica i uz pomoć zemalja članica Arapske lige. Ranije su bili uključeni u terorističke napade, no poslije se politički aktiviraju.

Al Fatah – frakcija PLO-a; velika palestinska politička stranka osnovana 1965. godine. Osnivač Al Fataha je Yasser Arafat, prvi predsjednik Palestinske samouprave, a trenutno je vođa Mahmoud Abbas.

Hamas – islamski pokret otpora osnovan 1987. za vrijeme prve palestinske intifade. Zapadne sile Hamas smatraju terorističkom organizacijom, ali 2006. godine na izborima u Palestinskoj samoupravi, građani su ih odabrali za svoje predstavnike i od tada su u parlamentu (URL 2).

Sl. 2. Izraelska sigurnosna barijera uz Zapadnu obalu*

Izvor: URL 6

* Duljine je 670 km, pretežito ju čini zona širine 60 m s bodljikavom žicom, rovovima, pijeskom i električnom ogradom. Izazvala je snažne kontroverze zbog diskriminacije i segregacije (palestinskog) stanovništva, no i podršku izraelske javnosti zbog drastičnog smanjenja palestinskih samoubilačkih napada (Rubenstein, 2009).

Prethodno su izneseni argumenti kompleksnog prostornog diferenciranja Palestine s povijesnog i političkog aspekta koji se moraju uskladiti s prirodnogeografskim uvjetima; posebice je diskutabilno pitanje vodnih resursa koje zahtijeva detaljnija istraživanja (sl. 3).

DEMOGRAFSKA PROBLEMATIKA

Suvremena demografska problematika promatranog prostora ima snažan utjecaj na razvoj krize i svodi se na veliku arapsku populaciju u Izraelu te Gazi i Zapadnoj obali. Demografska kretanja pokazuju visoke stope prirodnog prirašta arapske populacije te veliki udio arapskih

izbjeglica u regiji (Vukas, 2012). Broj Palestinaca u susjednim arapskim državama procjenjuje se na gotovo 5 milijuna - otprilike 50% Palestinaca u svijetu – a ukupna stopa fertiliteta Palestinskih teritorija za 2008. i 2009. iznosi 4,1 (URL 4). Problem palestinskih izbjeglica u državama regije predstavlja prepreku stabilnim regionalnim odnosima. Osim ratova vođenih na teritoriju države Izrael, do sukoba je dolazilo u Libanonu i Jordanu zbog imigracije Palestinaca i njihove militarizacije. Visoke stope nataliteta arapske populacije nagovještaju „palestinizaciju Izraela iznutra“ zbog povećanja udjela Arapa i smanjenja udjela Izraelaca. Rast stanovništva

Sl. 3. Granica na Golanskoj visoravni*

*Potenciran sirijskim bombardiranjem Izrael je 1967. uzvatio napad na Golansku visoravan i zauzeo manji grad neznatnog strateškog značaja Ghajar, koji nadgleda izvor Wazani i čini najvažniji prinos vode rijeci Hasbani tijekom sušnih razdoblja. Hasbani je pritok Jordana i u jednom dijelu nalazi se na udaljenosti od 8 km od rijeke Litani. Pojedina istraživanja pretpostavljaju povezanost tokova Hasbani i Litani podzemnim sustavima temeljem godišnjeg protoka i izračunatih nedostataka. Litani je važan izvor vode u Libanonu kojeg su cionisti svojatali tijekom britanskog mandata i koji je bio predmet optužbi upućenih Izraelu zbog pretpostavljenih pretenzija na libanonske vodne resursa te pokušaje krađe vode iz Litania (Medzini i Wolf, 2004).

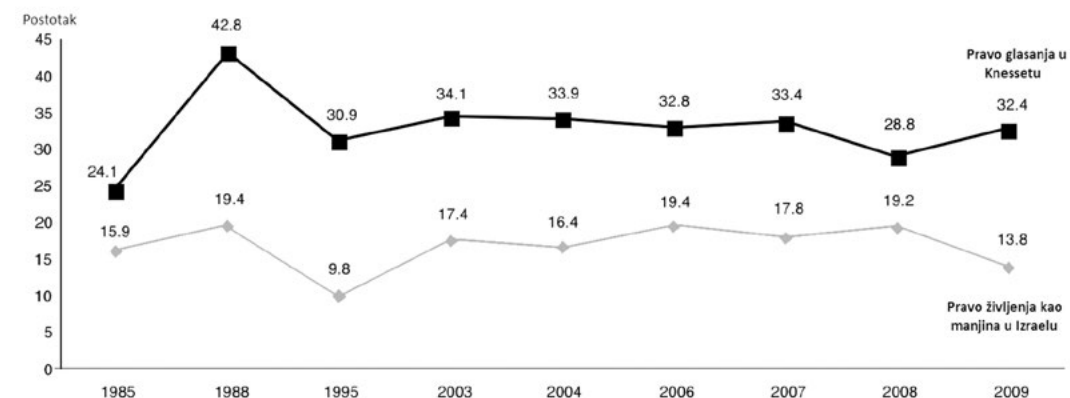
Izraela većinom je bio uvjetovan imigracijom Židova, no danas su ti izvori većinom iscrpljeni stoga se postavlja osjetljivo pitanje o budućoj demografskoj situaciji Izraela (Vukas, 2012).

AKTUALNI ARAPSKO-IZRAELSKI ODNOSI

Pored postojeće podijeljenosti društva u Izraelu i složenih, u većini slučajeva negativnih arapsko-izraelskih odnosa, Izraelci i Arapi egzistiraju više od pola stoljeća na istom prostoru. Potreban je uvid u osnovne socijalne pokazatelje i javno mnijenje Židova i Arapa u Izraelu radi shvaćanja utjecaja arapsko-izraelske krize na (ne)funkcioniranje društva na lokalnoj razini, uz razmatranja prethodno navedenih političkogeografskih i povijesnih faktora.

Od *intifade* u 1980-ima Izraelci su počeli shvaćati važnost palestinskih nacionalnih težnji. Desetljeće kasnije ideja nezavisne Palestine se pojavila u izraelskom javnom diskursu kao realni cilj, iako važan faktor predstavlja i

bojazan Izraelaca od demografske „palestinizacije“ (Newman, 2002). Židovi su počeli percipirati mogućnost pomirenja s izraelskim Arapima kroz uvažavanje prava arapske manjine i potrebu za smanjivanjem socijalnih razlika. Podvojenost izraelskog društva postoji. Iz židovske perspektive izraženi su strahovi prema arapskoj manjini, no istraživanje Smoohe (2010) pokazuje stabilnije trendove kod ispitanih Židova. Većina Židova uvažava prava arapske manjine i rješenje „dvije države“ te potrebe unaprjeđenja njihovih civilnih i socioekonomskih prava, no izražena je percepcija palestinskog identiteta kao subverzivnog, gdje ispitanici Židovi preferiraju židovski karakter države. Političke promjene i pojava političkog centra u Izraelu objašnjavaju neke stabilne trendove i ujedinjavaju Židove i Arape u ideji uspostave dvije države te uvažavanja prava arapske manjine (sl. 4) (Smooha, 2010).

Sl. 4. Protivljenje Židova na ostvarivanje prava Arapa u Izraelu

ZAKLJUČAK

Rješenje izraelsko-palestinskog sukoba svakako bi donijelo stabilnost Bliskom istoku te napokon omogućilo ostvarenje prava Palestinaca na samoodređenje stvaranjem vlastite države, uz poštivanje integriteta Izraela. Dug je put do mirnog rješenja koje bi zadovoljilo obje strane. Iako su prethodno navedeni osnovni argumenti koje navode Arapi i Izraelci kao srž sukoba, još niz spornih pitanja čini prepreku konačnom rješenju. Ona se prvenstveno odnose na status Jeruzalema kojeg obje strane žele za prijestolnicu. Nadalje, sporna su pitanja ilegalnih izraelskih naselja Zapadne obale i ostalih palestinskih dijelova te pitanje povratka izbjeglica.

Pitanje priznanja palestinske države je i dalje upitno, odnosno priznanje Palestinske samouprave od strane Zapada, uzimajući za primjer nepostojanje diplomatskih veleposlanstava (postoje samo neke vrste predstavništva). Ovaj nas sporni problem priznanja palestinske tvorevine koju se ne priznaje kao neovisnu državu (što zapravo i nije država) dovodi do ključnog problema, a to je pitanje granica. Nemogućnost dogovora oko razgraničenja odmaže u završetku ovog konflikta. Palestinci traže pregovore koji se tiču povratka na granice uoči rata 1967. Tada je Izrael okupirao teritorij površine 67 000 km², odnosno Gazu, Zapadnu obalu, Golansku visoravan te poluotok Sinaj. Zasad se njihova vojska povukla sa Sinaja (1982) te iz Gaze (2005), ali ne i s područja Zapadne obale i Golanske visoravni. Prema shvaćanjima Palestinaca, od tada traje izraelska politika sustavnog otimanja palestinske zemlje, zajedno s iskorištavanjem njenih prirodnih bogatstava (ponajviše vode), što odgađa eventualni mir. S druge strane, Izraelci pokazuju pozitivan pomak prema uvažavanju palestinskih zahtjeva na područjima smanjivanja socijalnih razlika i eventualnog uvažavanja palestinskih teritorija, no i svojatanja dijelova teritorija zbog važnih resursa i povijesnog značaja za državu. Zbog složene političkogeografske situacije i dugotrajnosti sukoba, nužni su kompromisi s obje strane radi ostvarenja mira i udovoljavanja zahtjeva za Palestine i Izraelce.

LITERATURA

- AL-RIMMAWI, H., 2009: Spatial Changes in Palestine: from Colonial Project to an Apartheid system, *African and Asian Studies* 8, 375-412.
- BIGER, G., 2008: The Boundaries of Israel-Palestine Past, Present and Future: A Critical Geographical View, *Israel Studies* 13 (1), 68-93.
- De Blij, H.j., Muller, P., 2006: *Geography – Realms, Regions and Concepts*, Wiley, Hoboken.
- Fallaci, O., 1979: *Razgovor s poviješću*, August Cesarec, Zagreb.
- Golan, A., 2002: Israeli historical geography and the Holocaust: reconsidering the research agenda, *Journal of Historical Geography* 28 (4), 556-565.
- Gold, D., Helmreich, J.: An Answer to the New Anti-zionists: The Rights of the Jewish People to a Sovereign State in Their Historic Homeland, http://www.erezisraelforever.net/HistoricalFoundation/HistoricalFoundation_ViewArticle.asp?sAction=view&iArticleId=-1868582143 (06.05.2013.).
- Kasapović, M., 2010: *Politički sustav i politika Izraela*, Politička kultura, Zagreb.
- Kleinerman, T.: Did the Holocaust Play a Role in the Establishment of the State of Israel?, <http://www.history.ucsb.edu/projects/holocaust/Research/Proseminar/tomerkleinman.htm> (07.05.2013.).
- Medzini, A., Wolf, A.t., 2004: Towards a Middle East at Peace: Hidden Issues in Arab-Israeli Hydropolitics, *Water Resources Development* 20 (2), 193-204.
- Newman, D., 2002: The geopolitics of peacemaking in Israel-Palestine, *Political Geography* 21 (5), 629-646.

- Pavić, R., 1968a: Neki aspekti suvremenih izraelsko-arapskih odnosa, *Geografski horizont* 14 (1-2), 16-28.
- Pavić, R., 1968b: Političko-geografske implikacije suvremenog arapsko-izraelskog sukoba, *Politička misao* 5 (2), 201-222.
- Rubenstein, J.m., 2009: *Contemporary Human Geography*, Prentice Hall, Upper Saddle River.
- Smith, C.d., 2007: *Palestine and the Arab – Israeli conflict*, Bedford/St. Martin's, Boston i New York.
- Smooha, S., 2010: Arab-Jewish relations in Israel – Alienation and Rapprochement, *Peaceworks*, No. 67., Washington.
- Vukas, S., 2011: Korijeni sukoba u Svetoj zemlji, *Nova prisutnost* 9 (3), 590-560.
- Vukas, S., 2012: Država Izrael i takozvana demografska bomba, *Nova prisutnost* 10 (2), 263-278.

IZVORI

- URL 1: Encyclopaedia Britannica, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/657475/Zionism> (13.05.2013.)
- URL 2: MidEastWeb Gateway, <http://www.mideastweb.org/palestinianparties.htm#PLO> (13.05.2013.)
- URL 3: Middle East Research and Information Project, http://www.merip.org/palestine-israel_primer/zionism-pal-isr-primer.html (14.05.2013.)
- URL 4: State of Palestine – Palestinian Central Bureau of Statistics, http://www.pcbs.gov.ps/site/lang___en/507/default.aspx (13.05.2013.)
- URL 5: The Jewish Agency for Israel, Struggle & Defense: The State of Israel in Conflict, <http://www.jewishagency.org/JewishAgency/English/Jewish+Education/Compelling+Content/Eye+on+Israel/StruggleDefense/Struggle/The+State+of+Israel+in+conflict.htm#4> (08.05.2013.)
- URL 6: The Majalla, The Leading Arab Magazine, <http://www.majalla.com/eng/wp-content/uploads/2013/06/israeli-wall.jpg> (04.03.2014.)
- URL 7: Wikipedia, 1978 South Lebanon Conflict, http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/90/Ghajar_highlighted.JPG (14.05.2013.)
- URL 8: Wikipedia, United Nations Partition Plan for Palestine, http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/bd/UN_Palestine_Partition_Versions_1947.jpg (06.07.2014.)

MARTINA ARDALIĆ, univ. bacc. politologije, apsolvantica dipl. studija politologije, smjer Komparativna politika, Fakultet političkih znanosti, Kerestinečkih žrtava 48, 10000 Zagreb, Hrvatska, e-mail: martinaardalic@gmail.com

SLAVEN KLICEK, mag. geogr., Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Geografski odsjek, 1. Trebevički ogranak 8, 10000 Zagreb, Hrvatska, e-mail: slaven.klicsek@gmail.com